

Hur mår inspektören?

En nulägesanalys om livsmedelsinspektörers
arbetsituation

ANDREA NORDKVIST 2023
MVEM03 EXAMENSARBETE FÖR MAGISTEREXAMEN 15 HP
MILJÖ- OCH HÄLSOSKYDD | LUNDS UNIVERSITET

Hur mår inspektören?

En nulägesanalys om livsmedelsinspektörers
arbetssituation

Andrea Nordkvist

2023

LUNDS
UNIVERSITET

Andrea Nordkvist

MVEM03 Examensarbete för magisterexamen 15hp, Lunds universitet

Huvudhandledare: Åsa Håkansson, Institutionen för livsmedelsteknik, Lunds universitet

Externa/biträdande handledare: Birgitta Åsman, Institutionen för livsmedelsteknik, Lunds universitet

CEC - Centrum för miljö- och klimatvetenskap

Lunds universitet

Lund 2023

Abstract

How do we know that the food we eat is safe and healthy? Sweden is high on the charter over countries which have the highest food safety standards. Food health inspectors play an absolutely crucial role in maintaining these standards and systems. By inspecting food processing facilities, restaurants, and other food establishments they help prevent the spread of foodborne illnesses and help protect the public from unsafe food practitioners.

However, being an authority person of this sort comes with a tough work situation filled with challenges, long hours and in some cases lack of resources and adequate support.

Researching and improving how the work situation for food health inspectors is essential to ensure that they can continue to do their important work efficiently and effectively and to maintain the health and safety of the food we eat.

This study shows that working as a food health inspector comes with certain challenges and might be prone to certain hostility from the public. A survey which was made and based on the answers of 22 food health inspectors shows that quality of work is of the utmost importance however certain obstacles in the work environment might be the cause for the high percentage of inspectors who answered that they do not have the proper time to finish all their tasks. Also, more than half of the inspectors answered that they have felt threatened or scared during an inspection.

In-depth interviews confirmed the answers from the survey and this study discusses day to day issues the inspectors encounter and highlights some improvement opportunities that were suggested by the survey and interview participants.

Populärvetenskaplig sammanfattning

Livsmedelsinspektörer spelar en avgörande roll för att se till att maten vi äter är säker och hälsosam. Genom att inspektera livsmedelsanläggningar, restauranger och andra matinrättningar hjälper de till att förhindra spridning av matburna sjukdomar och skyddar allmänheten från osäkra matpraktiker.

Deras arbetsmiljö är dock ofta utmanade med ett både fysiskt och mentalt krävande arbete där det ibland saknas rätt resurser eller stöd för att hantera vissa situationer. Att förbättra arbetsmiljön för livsmedelsinspektörer är avgörande för att kunna säkerställa att de kan fortsätta att utföra sitt viktiga arbete på ett effektivt och smärtfritt sätt och på så sätt kunna fortsätta upprätthålla säkerheten och minska hälsoriskerna med maten vi äter.

Den här studien visar att arbetet som livsmedelsinspektör kommer med vissa utmaningar och risken att få stå ut med en viss fientlighet från allmänheten. En undersökning som gjordes och baseras på svaren från 22 livsmedelsinspektörer visar att kvaliteten på arbetet är av yttersta vikt men vissa hinder i arbetsmiljön kan vara orsaken till den höga andelen inspektörer som svarat att de inte har tillräckligt med tid att slutföra alla sina uppgifter. Dessutom har mer än hälften av inspektörerna svarat att de har känt sig hotade eller rädda vid en inspektion.

Djupintervjuer bekräftade svaren från undersökningen och denna studie diskuterar dagliga hinder och frågor som inspektörerna stöter på samt lyfter även fram några förbättringsmöjligheter som föreslogs av enkät- och intervjudeltagarna.

Innehållsförteckning

Abstract 3

Populärvetenskaplig sammanfattning 5

1 Inledning 10

1.1 Miljö- och hälsoskyddsvetenskaplig relevans 10

1.2 Syfte och frågeställningar 11

1.3 Avgränsning av studie 11

1.4 Etisk reflektion 11

2 Kunskapsläge 12

2.1 Uppdrag och roll 12

2.2 Livsmedelsinspektörens yrkesroll 13

2.3 Stress hot och våld 14

2.4 Kommande utmaningar 15

3 Metod 16

3.1 Val av metod 16

3.2 Enkätstudie 16

3.2.1 Urval 16

3.3 Intervjuer 17

3.3.1 Urval 17

4 Resultat 18

4.1 Enkätstudie 18

4.2 Intervjuer med livsmedelsinspektörer 22

4.2.1 Ett arbete som påverkas av förändring 23

4.2.1.1 Arbetsbörda 24

4.2.1.2 Gruppdynamik 25

4.2.2 Säkerhet (bot och våld) 26

4.2.2.1 Kommunikation 27

- 4.2.2.2 Kontrollbesöken **28**
- 4.2.2.3 Hot och rädsla under arbetstid **29**
- 4.2.2.4 Utsatthet **30**
- 4.2.2.5 Påverkan på privatliv **31**

5 Diskussion 33

- 5.1 Arbetsbördan, säkerhet, hot och våld 33*
- 5.2 Förbättringsmöjligheter 35*
- 5.3 Avslutande diskussion och reflektion kring studien 36*

6 Slutsats 37

7 Tack 38

8 Referenser 39

9 Appendix 41

- 9.1 Enkätfrågor till inspektörer 41*
- 9.2 Intervjufrågor 42*
- 9.3 Svaren på den öppna frågan i enkäten 44*
- 9.4 Svar på fråga 7 och 8 från intervjuguiden 46*

1 Inledning

Livsmedelsinspektörernas yrke innebär att se till att livsmedel som säljs och serveras till allmänheten är säkra att konsumeras och att de uppfyller de krav som ställts (Fung et al., 2018). Livsmedelsinspektörerna arbete inkluderar inspektioner av livsmedelsverksamheter, hantering av livsmedel och att säkerhetsställa att livsmedelsföretagare följer de lagar och regler som gäller för livsmedelssäkerhet.

Det är en viktig uppgift då livsmedelsförgiftning och andra hälsorisker kan uppstå om livsmedel hanteras felaktigt. Livsmedelsinspektörer arbetar ofta för kommuner eller statliga myndigheter och kan ha en betydande roll i att skydda allmänhetens hälsa genom att säkerhetsställa att livsmedelshanteringen sker på ett korrekt sätt vilket kan bidra till att förebygga sjukdomsutbrott och andra hälsohot.

Det framkommer från tidigare studier att livsmedelsinspektörer i olika grader blivit utsatta för hot eller våld under arbetstid (Horn af Rantzien, 2014; Hedström 2020).

Livsmedelsinspektörer gör en verklig skillnad i samhället och hjälper människor i utsatthet genom att arbeta med detta yrke. Det kan vara utmanande men givande på samma gång och det är viktigt för dem som jobbar i ett utsatt yrke att få adekvat stöd och resurser för att hantera stress och traumatiska händelser. Det är också viktigt att samhället erkänner och uppskattar det viktiga arbete som utförs av personer som arbetar med just dessa yrken.

I och med vikten av samhällsnyttan livsmedelsinspektörer utgör krävs också att deras arbetssituation är hållbar för att de ska kunna fortsätta utföra yrket.

1.1 Miljö- och hälsoskyddsvetenskaplig relevans

Miljarderna människor världen över riskerar att få osäkra livsmedel, miljoner blir sjuka och hundratusentals dör årligen. Livsmedel och mat är vitala för livet och därför är livsmedelssäkerhet en mänsklig rättighet (Fung et al., 2018).

Näringskedjan börjar från jord till bord men svårigheterna för livsmedelssäkerhet innebär allt från kemiska, mikrobiella, personliga och kemiska faktorer till miljöhygien. Den offentliga kontrollen av livsmedel är en kritisk aspekt

för att fortsatt främja och skydda människors hälsa och miljö, av den orsaken bör livsmedelsinspektörers samhällsnytta belysas.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med det här arbetet är att genom att kombinera en kvalitativ och kvantitativ studie få en uppfattning om hur yrkesrollen som livsmedelsinspektör ser ut idag och hur den eventuellt kan förbättras enligt inspektören själv.

De frågeställningar som studien ska undersöka är:

- Hur är arbetssituationen idag för livsmedelsinspektörer i Skåne?
- Vilka förbättringsmöjligheter finns för livsmedelsinspektörers arbetssituation?

1.3 Avgränsning av studie

Intervjuer och enkätstudier är enbart inriktade på och till livsmedelsinspektörer i Skåne vilket exkluderar inspektörer på miljö- och hälsoskyddssidan.

1.4 *Etisk reflektion*

I den här studien kommer anonymitet för deltagarna vara av största vikt för att inte sätta någon av intervjupersonerna i en utsatt situation på deras arbetsplats. Varje medverkande kommer att tillfrågas om samtycke vid inspelning. Om intervjun sker på plats så ska samtycke nedtecknas. Deras svar kommer att arkiveras men inga namn kommer att skrivas ut i rapporten.

Vid insamlingen av svar i enkätstudien kommer ingen bli ombedd att dela med sig av namn eller personuppgifter, de kommer vara anonyma.

2 Kunskapsläge

2.1 Uppdrag och roll

Utvecklandet av EG-förordning 178/2002 har inneburit fler regleringar och fler kontrollområden för ledningssystemen och för dem som arbetar för att främja livsmedelssäkerhet (Van Asselt et al., 2021). Internationella standardiseringsorganisationen (ISO) och faroanalyser och kritiska kontrollpunkter (HACCP) har applicerats globalt för att minska och kontrollera förekomsten av livsmedelssäkerhetsrisker. Livsmedelssäkerhet är komplicerad på ett sådant sätt att det finns en bred spridning av olika risker och det dyker upp nya kontrollpunkter allt eftersom nya fenomen och innovationer utvecklas. Därför utvecklas bland annat operativa mål för nya fokusområden (Livsmedelsverket, 2022b). För att få en mer enhetlig och slagkraftig kontroll fastställs operativa mål med utgångspunkt i fyra angivna fokusområden som har bedömts kunna skapa en signifikant skillnad. År 2023-2025 är de fyra prioriterade områdena: säkert dricksvatten, mikrobiologiska risker, kemiska risker och information i livsmedelskedjan.

Livsmedelsverksamheter kontrolleras frekvent men antalet kontroller beror på vilken risk företagets verksamhet kan utgöra. Det finns ett system kallat riskklassningsmodellen som används av alla myndigheter i landet.

Behovet av en säker livsmedelshantering ökar oavbrutet och det är livsmedelsföretagen som har det huvudsakliga ansvaret för livsmedelssäkerheten (EG nr 852/2004 kapitel 1, artikel 1 punkt 1a).

Den offentliga kontrollen av livsmedel har som syfte att inspektera och granska att lagen efterlevs i praktiken. Lagens bestämmelser inriktas på att förhindra, undanröja eller till godtagbara nivåer reducera riskerna för djur, människor och miljö (EG nr 882/2004 avdelning 1, artikel 1 punkt 1a).

Livsmedelskontrollen i Sverige verkställs genom flera olika myndigheter, där varje myndighet planerar kontrollen baserat på riskerna i de verksamheter som ska kontrolleras (Livsmedelsverket 2022b). Livsmedelsföretagare måste följa reglerna i livsmedelslagstiftningen och på kommunal nivå kontrolleras företagen främst av livsmedelsinspektörer (Livsmedelsverket, 2022c).

2.2 Livsmedelsinspektörens yrkesroll

Livsmedelsinspektörer arbetar för livsmedelssäkerhet genom att upptäcka och avvärja risker i livsmedelsproduktionen (Livsmedelsverket, 2022a). Med hjälp av kontroller kan inspektören verifiera om verksamhetsutövaren följer livsmedelslagstiftningen samtidigt som verksamhetsutövaren (VU) informeras om vad som förväntas av dem och vilka ändringar de behöver genomföra. Konsumenter har rätt till att inte bli sjuka av maten de äter eller får fel information om matens innehåll.

Livsmedelsburna sjukdomar utgör en stor andel av världens folkhälsoutmaningar (Barnes et al., 2022). För att bekämpa uppkomsten av sådana sjukdomar så har flertalet styren världen över infört hälsoskyddsåtgärder och regelsystem för livsmedelssäkerhet.

Livsmedelsinspektioner är således den hälsoskyddsmetoden som används främst av tillsynsmyndigheter. Traditionellt sätt ger livsmedelsinspektion en bedömning av livsmedelshantering, metoder och undersöker tillståndet i de miljöer livsmedelsproduktionen sker. Verkställandet av livsmedelsinspektioner varierar avsevärt mellan olika jurisdiktioner.

Vanligtvis implementerar jurisdiktioner ett ramverk med stadgade livsmedelssäkerhetskrav för livsmedelsverksamheter och tillämpar inspektion för att mäta livsmedelsverksamhetens omfattning och att denna är i överensstämmelse med kriterierna. Efterlevnadskontrollen är ett viktigt moment som oftast följer en inspektionschecklista och en numerisk riskklassning. Klassningen kan komma att ändras om en kontroll konstaterar att modifieringar inom verksamheten har utförts (Barnes et al., 2022).

Livsmedelsinspektörer vägleds ofta av inrättade ramverk för riskbedömning såsom riskanalyser och planering av de så kallade kritiska kontrollpunkterna Hazard Analysis and Critical Control Points (HACCP). System som HACCP kräver att inspektören tillämpar autonomi och en skarpsynthet i bedömningsprocessen och har därför ett stort eget ansvar i fastställande av kontrollresultat.

2.3 Stress hot och våld

De två största riskerna för att arbetsrelaterad stress utvecklas är problem på arbetsplatsen som går ut över det sociala samspelet och hög arbetsbelastning (Arbetsmiljöverket, 2022a).

Att behöva gå runt och oro sig för risken att bli utsatt för hot och våld på arbetsplatsen skapar en psykisk belastning och kan komma att påverka arbetsmiljön (Arbetsmiljöverket, 2022b). Inspektörer tillhör den yrkesgrupp som har mycket direktkontakt med många och olika typer av människor, vilket därför sätter inspektören i en utsatt situation dagligen. Hot och aggressioner kan härröra från verksamhetsutövare (VU), personal på verksamheten i fråga eller anhöriga. Våld av denna art är ofta särskilt riktad mot dem som arbetar med myndighetsutövning. Överträdelse och hot förekommer även i form av e-post eller brev och kan direkt drabba dem som mottager detta. Att representera en myndighet kan komma att innebära för myndighetsutövarna att denne får utstå sabotage, otrevliga telefonsamtal, hot eller att närstående blir utsatta för hot.

Inspektörer kan även bli särskilt utsatta eller riskera att råka ut för hot och våld om denna arbetar ensam, är stressad och har hög arbetsbelastning eller utför kontroller i brottsbelastade områden (Arbetsmiljöverket, 2022b). Därför ska det på arbetsplatsen i arbetsgivarens ansvar alltid finnas riskförebyggande åtgärder i enlighet med 2 - 8 §§ i Arbetskyddsstyrelsens författningssamling (AFS 1993:2).

Det framkommer vid tidigare studier att arbetsmiljön blivit lidande under pandemin. Detta hade att göra med att livsmedelskontrollerna under pandemiåren fokuserade mycket på trängselkontroll (Hedström, 2020).

Trängselkontroller var i sig ofta en utsatt situation för inspektören då det hände att det blev filmade eller fick ta emot hot från en restaurangägare eller gäster. I studien framkommer kritik till arbetsgivaren då livsmedelsinspektörerna inte var förberedda nog på att kunna hantera ytterligare arbetsuppgifter och av en art som inte var av den vanliga och det är arbetsgivaren som bär det största ansvaret. Utöver de många ordinarie kontroller en livsmedelsinspektör förväntas göra under ett år behövde de alltså utföra ytterligare tidskrävande kontroller (Hedström, 2020). I det stora hela har en livsmedelsinspektör en omfattande roll att fylla och när något oväntat och samhällsförändrande inträffar kan rollen bli ännu större och mer utmanande.

2.4 Kommande utmaningar

Livsmedelsverket har år 2022 beslutat om en ny riskklassningsmodell som reglerar kontrollen för företagen (Livsmedelsverket, u.å b). Modellen kommer att ersätta dagens riskklassningsmodell och får effekt år 2024 men kontrollmyndigheterna påbörjade omklassningen redan i början av år 2023.

Kontrollmyndigheterna ansvarar för den nya omklassningen och syftet bakom den nya modellen är att hellre få en mer enhetlig riskklassning av livsmedelsföretagen oberoende av var i landet företagen är belägna.

Från och med 1 januari 2024 ska verksamheter som erbjuder mat och dryck i engångskärl erbjuda kunder möjligheten till att ta med sig mat eller dryck i återanvändningsbara kärl såsom muggar eller matlådor (Livsmedelsverket, u.å a). Detta krav gäller företag som serverar i engångskärl till uppåt 150 kunder per dag. Den här lagstiftningen är en direkt åtgärd för att förminska förbrukningen av engångsplast produkter inom Europeiska unionen.

3 Metod

3.1 Val av metod

Områdena i det här arbetet fokuserar på människors upplevelser och syn på verkligheten vilket vanligtvis undersöks genom kvalitativa studier där fokus ligger på att lyssna, tolka och beskriva (Ahrne & Svensson, 2022).

En del av arbetet var en kvantitativ enkätstudie som hade fokus på att kunna mäta resultat från vad enkätens respondenter svarade (Bryman, 2018). Enkätstudien gav stöd åt vad som togs upp i intervjuerna. Metoden i den här studien är därför en kombination av ett kvantitativt och kvalitativt förhållningssätt för att kunna skapa trovärdighet och validitet i forskningsfrågan.

3.2 Enkätstudie

Förarbetet till intervjuerna gjordes med hjälp av en kvantitativ enkätstudie som skickades ut till livsmedelsinspektörer i 7 olika kommuner och besvarades av 22 livsmedelsinspektörer. Enkäten innehöll 8 frågor som behandlade arbetsbörda, säkerhet (hot och våld) vid kontroller samt frågor om arbetskvalitet (se appendix 9.1). Enkäten gjordes i *Google Forms* och innehöll tre ikryssningsfrågor, fyra kortvarstextfrågor samt en avslutande fråga som krävde mer utförligt svar.

3.2.1 Urval

Till enkäten användes ett snöbollsurval. Detta innebär att ett mindre antal personer som var av relevans för studiens tema kontaktades. Därefter kunde enkäten spridas vidare via de initiala kontakterna (Bryman, 2018). Problematik med snöbollsurvalet kan vara att det kan bli ett icke representativt resultat för den tillfrågade populationen.

3.3 Intervjuer

För att motverka eventuella begränsningar i svar användes semistrukturerade intervjuer i enlighet med Bryman (2018). Semistrukturerade intervjuer gav den intervjuade större frihet att besvara frågor på personens egna villkor. Frågorna baseras på den på förhand genomarbetade intervjuguiden som inkluderar de teman intervjun berör (se appendix 9.2). Guiden hade teman som konstruerades utifrån studiens syfte och frågeställningar. Dessutom fanns ett antal fördjupade frågor med öppna svarsalternativ.

I intervjuförfrågningar framgick syftet med intervjun sedan kunde kontaktad person välja att ställa upp på intervju eller inte. Intervjun spelades in och tog max en timme. Efter att intervjuerna genomförts transkriberades de för att på så sätt enklare kunna analysera insamlat material genom tematisering. Denna utgjordes av de teman som behandlades i intervjuguiden (Hjerm et al., 2014, s. 150). Teman och nyckelord kunde sedan användas och relateras till relevant litteratur.

Till de kunskapsinhämtande frågeställningarna användes en svarssökande modell, så kallad analytisk induktion (Bryman, 2018).

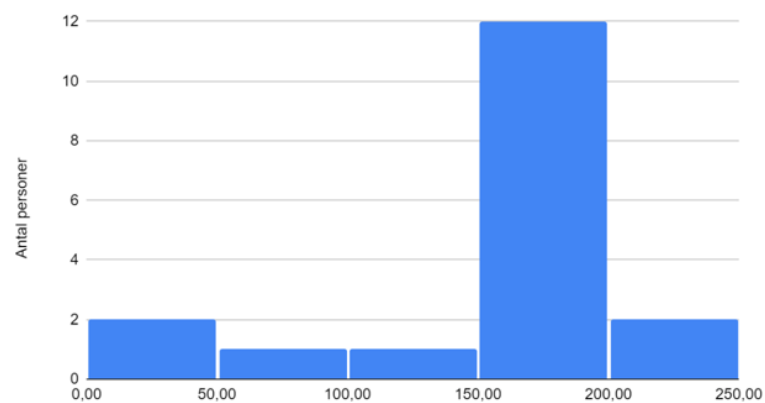
I en sådan induktion är begrepps- och teoribildning samt empirisk kunskap i ett konstant växelspel. Metoden valdes eftersom intervjuerna baserades på tre olika områden vilka var säkerhet (hot och våld), arbetsbörda och förbättringsmöjligheter. Totalt utfördes fem intervjuer. För att underlätta och på grund av intervjupersonernas tidsbrist utfördes intervjuerna digitalt via Zoom.

3.3.1 Urval

Ett målinriktat urval användes vid framtagandet av kontakter till intervjuerna. Ett sådant urval går ut på att strategiskt välja deltagare som är relevanta utifrån forskningsfrågan och studien (Bryman, 2018).

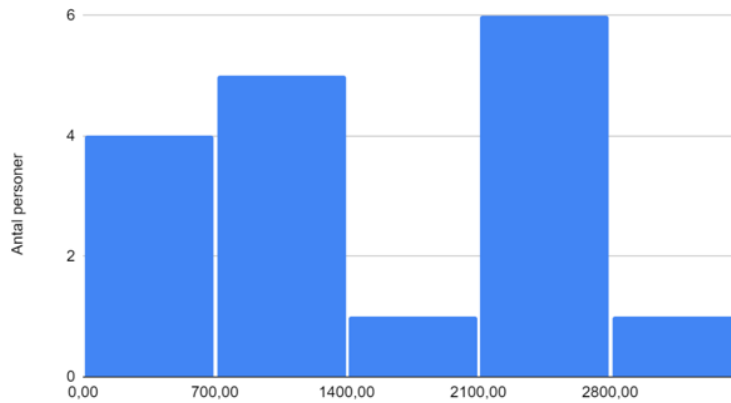
4 Resultat

4.1 Enkätstudie

Figur 1 Antalet personer som visas i diagrammet varierar något därför att vissa livsmedelsinspektörer på en och samma kommun givit liknande svar eller exakt samma svar.

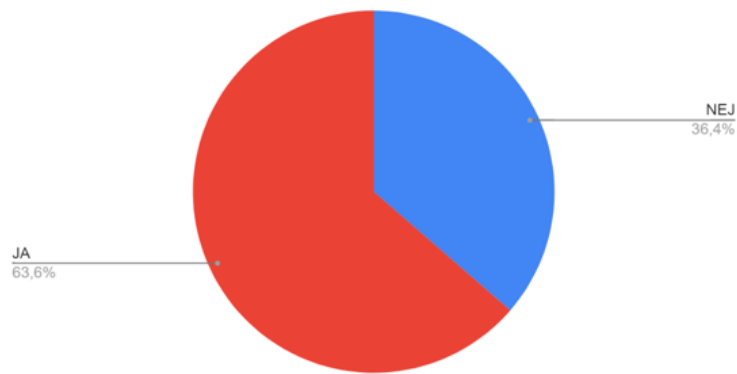
I enkätstudien framkommer att tre inspektörer ansvarar för mellan 0 till 100 objekt medan 13 inspektörer har mellan 101-200 objekt de ansvarar över och slutligen har sex inspektörer ansvar för 201-300 objekt.

Figur 2 Antal livsmedelsobjekt i kommunen.

Diagrammet visar antalet livsmedelsobjekt som är fördelat över enkätrespondenternas olika kommuner. Trots att enkäten var helt anonym kan det konstateras att en del livsmedelsinspektörer som besvarat enkäten tillhör samma kommun vilket syns i fördelningen staplarna i diagrammet.

Vid frågan (fråga 3 i appendix 9.1) om hur många livsmedelsinspektörer som finns i kommunen och hur många som jobbar heltid framkommer att sju inspektörer svarat att de är 20 inspektörer varav 17 jobbar heltid. En annan inspektör har svarat att de är sex inspektörer varav fyra jobbar heltid. Tre inspektörer har svarat att de är en inspektör i kommunen och dessa jobbar heltid. En annan inspektör har svarat att de är 1,2 arbetskrafter detta år och en inspektör har svarat att de är 12 inspektörer. En har svarat 11 heltidstjänster och en annan har enbart svarat 25 inspektörer. Två personer har svarat att de är 13 inspektörer i kommunen medan en har svarat att de är 13 inspektörer och 9 jobbar heltid, en annan har svarat att de är 14 inspektörer med chefen inräknat och 10 jobbar heltid. Slutligen har tre personer svarat att de är 13 inspektörer och 12 heltidstjänster.

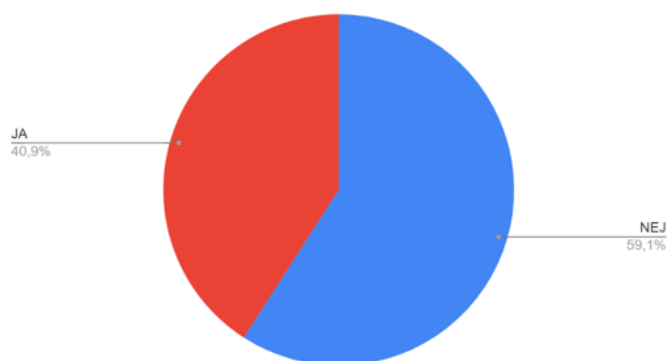

Figur 3 Visar svaren uppdelat i procent i frågan angående hot eller rädsla vid kontroll.

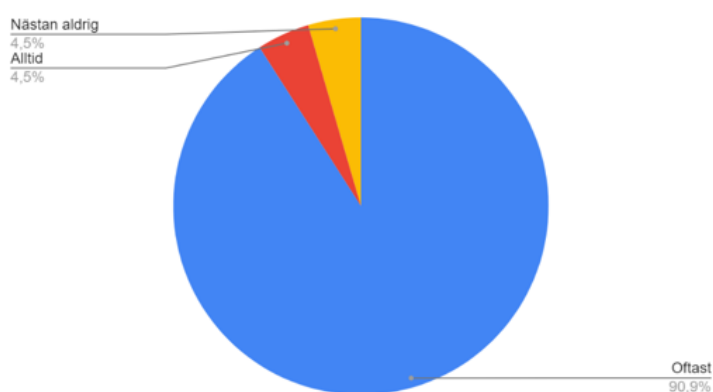
I enkätstudien svarade 63 % av de 22 livsmedelsinspektörerna att de känt sig hotade eller rädda under en kontroll. Majoriteten av de som svarat hade känt sig hotade eller rädda under kontrollbesök och resterande via brev, telefon eller meddelande.

Det var 16 personer som deltog i enkätundersökningen som valde att svara på hur eller i vilket sammanhang de känt sig hotade eller rädda under arbetet. Dock räknas två svar bort då personerna svarat med enbart en punkt eller att de svarade nej på tidigare fråga (se figur 4). Av de 14 svaren framkommer att tio personer alltså cirka

70 % , upplevt hot eller rädsla strikt kopplat till kontroll/inspektör medan fyra personer 28 % av de 14 svaren känt detta vid brev, telefon eller sms.

Figur 4 Diagrammet visar fördelningen mellan hur många av de 22 inspektörerna som hinner eller inte hinner med sina arbetsuppgifter.

Figur 5 Diagrammet visar på kvaliteten av utfört arbete.

Det var 20 personer, alltså 90%, som svarade att de oftast är nöjda med kvaliteten på arbetet de utför. Enbart en person 4,5 % svarade alltid och en annan person 4,5% svarade nästan aldrig.

4.2 Intervjuer med livsmedelsinspektörer

I tabell 1 presenteras svaren på introduktionsfrågorna till livsmedelsinspektörerna. Därefter följer en djupare presentation av informanternas svar på frågor gällande områden som berör arbetsbörda, säkerhet (hot och våld) och framtidsutsikter.

Tabell 1

Introduktionsfrågorna till de fem intervjuade inspektörerna samt svar.

Fråga	Inspektör 1	Inspektör 2	Inspektör 3	Inspektör 4	Inspektör 5
Hur länge har du jobbat som livsmedelsinspektör?	Nästan ett år.	I 6 år (inspektören har nu en annan roll).	23 år.	14 år.	7 år.
Hur är kontrollerna fördelade inom kommunen?	I tre distrikt.	I tre arbetsgrupper uppdelade i tre geografiska områden.	Fördelning efter arbetskraft.	Via en årsplan där alla objekt radats upp.	Via överenskommelse på avdelningen.
Hur många livsmedelsobjekt ansvarar du för?	I snitt 180.	-	208 registrerade, fördelat mellan två inspektörer.	Vid heltid ska en inspektör utföra 99 planerade kontroller.	Vid heltid 86.
Hur många inspektörer är ni?	12 – 13	17 som har kontroll som huvudsaklig arbetsuppgift.	I år 1,2 arbetskrafter.	6 personer	2 personer.

4.2.1 Ett arbete som påverkas av förändring

De olika inspektörernas syn på arbetsbördan varierade något. Inspektör 1 påpekade att:

I och med att jag tillhör det distrikt som kanske är lite lugnare eller vad man ska säga, så har vi kanske inte lika många uppföljningar eller förelägganden så än så länge under den korta tiden som jag har jobbat så har jag ändå tyckt att det har varit OK. Sen har det ju varit vissa veckor där. . . jag har haft för många kontroller på en gång och alldeles för mycket att skriva och sådant där. (Inspektör 1, 2023)

Inspektör 3 påpekar att det kan variera lite i olika perioder eller beroende på hur situationen kan se ut i omvärlden:

Det var väl en liten dipp nu här under pandemin, vi hade dels ny chef. Sen har jag jobbat med samordningen rätt så många år och jag tycker att är vi bara bemannade tillräckligt så hinner vi med det vi ska. Vi brukar uppfylla kontrollplanen, sen kan man ju göra det med lite olika kvaliteter. Men annars så tycker jag arbetsbördan är ganska så hög oftast, men jag tycker ändå att vi hinner med. (Inspektör 3, 2023).

Inspektör 4 (2023) menar att de i nuläget är i fas men att det annars kan uppstå problematik när det sker någon form av förändring inom personalstyrkan:

Just på livsmedel är vi nog rätt så bra just nu, men problemet är ju när folk slutar blir sjukskrivna, går på föräldraledighet att det alltid blir ett glapp om minst 2 månader tills någon ny kommer och det är då man tappar farten, man aldrig kan förutse hur mycket extraarbete som kommer med klagomålen mätningarna, registreringarna.

Inspektör 5 (2023) menar att de just nu har mycket att göra och att gällande arbetsbördan säger inspektören att “[d]en är nu hög, vi hinner inte riktigt med det vi ska, så att det finns att göra”.

4.2.1.1 Arbetsbörda

Inspektörerna fick frågan om de hinner med sina arbetsuppgifter och svaren varierade något. Men det går att utläsa att mycket kan spela in i arbetslivet och förändra hur mycket som hinns med. Inspektör 1 berättar att det kan variera men att det finns en trygghet i att inspektören själv kan flytta vissa kontroller när det blir för mycket att göra:

Det varierar ju från vecka till vecka. Hur mycket man har själv bokat in och så här men det är också skönt med det här arbetet att känner man en dag att nej, nu hinner jag verkligen inte med kontroller på orterna eller förelägganden eller vad det nu kan vara så kan man ju avboka det. (Inspektör 1, 2023).

Inspektör 2 är nöjd med nivån av arbete de hinner med men att detta och nästa år innebär utmaningar:

Du kan ju göra hur mycket som helst. . . Vi nöjda med den nivå vi håller. Sen så nu så är det ju mycket ändringar som är på gång som ny riskklassningsmodell som börjar från nästa år och att vi kommer samtidigt övergå till efterhand debitering och det kan ju också vara sådant som skapar dels att det blir en stor arbetsbörda i år. . . (Inspektör 2, 2023).

Inspektör 3 menar att det med hjälp av en bra ledning har kunnat hitta fram till ett bra och effektivt arbetssätt, men även att arbetslivet ser ut som sådant att det inte går att styra över vissa saker:

Ja, jag tror det och vi har varit väldigt noggranna, de chefer som har varit innan har låtit oss jobba fram ett bra system. . .sen är det alltid sådant omkring en, fungerar livet, är man frisk, har man inte små barn så det är så mycket som spelar roll. (Inspektör 3, 2023).

Även Inspektör 5 menar att det är mycket som kan påverka:

Det är blandat kompott det vi får prioritera dagligen när det gäller allt arbete, inte bara livsmedel. Det är bra att vi är flera som har samma arbetsområden för det blir mindre sårbart om någon är sjuk eller på semester. . . (Inspektör 5, 2023)

Ibland blir ett visst område inom livsmedelskontrollen en större konstant och tar därför upp mycket av tiden påpekar inspektör 4 (2023) “[n]u har ju vi haft jättemycket livsmedelsfusk här och det tar ju jättemycket tid att utreda och den tiden

får man ju ta från den planerade kontrollen och då ligger man ju genast efter”. (Inspektör 4, 2023).

4.2.1.2 Gruppdynamik

Informanterna lyfte fram deras syn på gruppdynamik, samsyn och samspel mellan kollegorna på avdelningen. Inspektör 1 säger att det varierar lite inom de olika grupperna men att de på avdelningen hjälps åt:

Vissa grupper jobbar ju väldigt mycket tillsammans medan vissa andra går mycket själv. Jag går ju mycket själv för det finns ingen anledning till att jag ska ha någon med mig. Men jag menar vi har öppet landskap och livsmedelsgrupper jobbar ju mycket tillsammans eller sitter mycket tillsammans. . . (Inspektör 1, 2023).

Inspektör 2 lyfter fram vikten av att samtala och att föra diskussioner på olika sätt:

Absolut alltså just samsynen är ju sådant som vi försöker att hitta i olika forum, alltså framför allt då också med att man hela tiden kan stämma av i det dagliga med sina närmaste kollegor, men även då på avdelningsmöten när vi pratar livsmedelskontrollen, att man försöker och lyfta om det är några nya frågor. (Inspektör 2, 2023).

Inspektör 3 (2023) berättar att de är inne i en situation just nu när det är mycket som påverkar hela miljöavdelningen och att det är många olika faktorer som påverkar det. Inspektör 4 tycker att samspelet på avdelningen fungerar väl “[V]i är en väldigt bra grupp och vi går väldigt ofta ut tillsammans också just på grund av komplexa ärenden som livsmedelsfusk. Vid hot och våldssituationer så ska vi inte gå själva” (Inspektör 4, 2023). Inspektör 5 har en liknande uppfattning “[V]i bollar mycket, pratar mycket. Sen är det sällan vi är ute på kontroll tillsammans, det är oftast bara om det är en verksamhetsutövare vi vet kan vara hotfull eller liknande” (Inspektör 5, 2023).

Vid frågan om inspektörerna bar med sig jobbet hem svarade två inspektörer att de inte gör det, men att de kanske gjorde de när de var nya (Inspektör 2, 2023; Inspektör 4, 2023). De tre andra inspektörerna svarade att de kan göra det särskilt om det är något som hänt eller något som de behöver förbereda sig för (Inspektör 1, 2023; Inspektör 3, 2023; Inspektör 5, 2023).

4.2.2 Säkerhet (hot och våld)

Alla informanterna svarade ja på frågan om de har möjlighet att utföra sitt arbete på ett rättssäkert sätt och att det beror till viss del på att de har tydliga rutiner, system eller delegationer:

Ja, men det tycker jag. Absolut, det är ju alltid utmaningar i små kommuner, framför allt på den politiska sidan. Ja, att de ofta sitter inte bara i myndighetsnämnden, utan kanske också i kommunstyrelsen eller andra nämnder som har hand om driften så att säga. . . (Inspektör 5, 2023).

Det finns mycket, mycket stöd och hjälp att få. Just nu har vi ju faktiskt litet glapp i att vår förra jurist har slutat och vi har inte fått nya på plats, men där har vi ju också en stor fördel jämfört med hur många andra har det att vi har jurister som jobbar på miljöförvaltningen eftersom vi har en så stor kommun annars så kan det ju vara i mindre kommuner att du har en stadsjurist. Men där har vi ju den möjligheten att få ett bra stöd ifall det är någon bedömning vid osäkerhet i bedömningar och det vi hanterar att det blir på ett rättssäkert vis. (Inspektör 2, 2023).

Inspektör 1 påpekade att trots jobbet går att utföra rättssäkert kan det ibland vara svårt med icke-samarbetsvilliga verksamhetsutövare:

Ja, det tycker jag, det har väl varit vissa fall där VU kanske inte har varit så samarbetsvillig, men då får man ju vara väldigt tydlig, förmedla budskapet och försöka att på något sätt genomföra kontrollen på bästa sätt, så ja det tycker jag. (Inspektör 1, 2023).

4.2.2.1 Kommunikation

Inspektörerna fick frågan om hur kommunikationen fungerar med personerna de möter ute och om den kan komma att påverkas på något sätt av stress. De svarade att den överlag fungerade bra, men att den ibland kunde komma att påverkas av stress eller exempelvis språkbarriärer. Dock fungerar det till största del så länge du som inspektör har ett trevligt bemötande mot de du möter:

Nej, men jag tycker inte att kommunikationen påverkas av stress idag alltså. Överlag så tycker jag att kommunikationen funkar jättebra så länge du själv är trevlig så brukar de ju vara trevliga tillbaka. Om man ändå försöker hålla minen eller så, har vi nyligen pratat mycket om att då får man faktiskt säga ifrån att man är myndighetsperson. (Inspektör 1, 2023).

Absolut att den kan påverkas av stress, men vi har ju ganska bra koll. Alltså dels utifrån min erfarenhet så klart, men också vi gör ju lite som mätningar med hur vi uppfattas när vi är ute på kontroll . . . när man tittar lite då på hur man uppfattas vara vid bemötande eller har vi varit tydliga och ifall det har varit några brister eller vi har fattat något beslut, att man har känt att det har varit ett rättssäkert utifrån vad man har fått reda på. (Inspektör 2, 2023)

. . . Det pratar jag mycket om med mina nya kollegor och säger hur viktigt det är att man tänker igenom situationen innan man kommer till en verksamhet så man själv skapar förutsättningar med dem man har kontakt med. Det är ofta om du som inspektör kommer in med en viss attityd, du har bestämt dig innan för någonting eller om du ska köra att du är ju med myndighetsroll, oftast känner motparten av det direkt. (Inspektör 3, 2023).

Ja, det är klart det kan om jag vill göra något snabbt. Så kan det ju såklart påverka hur jag informerar och hur mycket, jag förutsätter att de ska veta. Det är lite olika, alltså från ärende till ärende, från person till person och hur mycket språkförbistringar mellan oss. (Inspektör 4, 2023).

Ja men alltså, merparten är ju bra. Sen är det ju alltid svårigheter när det kommer till språkförbistringar. Där är ju alltid de som generellt ogillar myndigheter oavsett hur man bemöter oss. Men alltså ja, mer än 95 % fungerar bra. (Inspektör 5, 2023).

4.2.2.2 Kontrollbesöken

Kontrollbesök och möta människor är en del av vardagen för livsmedelsinspektörer, vissa besök kan vara mer påfrestande än andra (se figur 3). De fem inspektörerna tyckte lite olika kring graden av om det är ansträngande att utföra kontrollen. Inspektör 5 (2023) svarade kort “[n]ej inte generellt” medan inspektör 3 och 4 svarade mer utförligt på frågan:

Nej, det är sällan faktiskt det mer, jag tycker oftast det blir ganska så trevligt. Man fick en väldigt speciell relation till livsmedelsverksamheter speciellt under pandemin. De kände nog en väldigt trygghet att de hade myndigheten faktiskt, de kunde vända sig hit. . . (Inspektör 3, 2023).

Nej, vi brukar ju alltid för varje genrer eller vad vi ska säga, dela upp dem i kaféer, vårdhem, restauranger och pizzerior. Så har vi i god tid förberett en slags checklista. Det är ju mest för att vi är ju fem olika inspektörer och alla ska kontrollera samma sak på alla ställena. Men det är också för att vi inom en treårsperiod ska ha kollat alla lagstiftningsområden så att vi har kommit på det att vi har checklistan att utgå ifrån och då ska det gå snabbt och smidigt. Vi vet liksom vad vi ska titta på när vi är ute. (Inspektör 4, 2023).

Inspektör 1 och 2 hade en lite annorlunda bild av kontrollbesöken jämfört med de andra:

Ja alltså såklart om det är en verksamhet där man hittar många saker. Det är många fel och de kan inte svara på frågor eller svara fel och det blir ju väldigt mycket information och det är ju ansträngande. Det märker man ju när dagen är slut, att man är extra trött, det är mycket att hålla reda på. (Inspektör 1, 2023).

Ja, det kan det ju vara alltså och det är där det kan vara utmaningen som inspektör att det finns väldigt mycket regler. . . .det är ju någonting som kan vara en utmaning att hitta rätt balans där att det inte blir för smalt och kanske ytligt, men samtidigt inte att man bara bombarderar någon med information och frågor och sen så har det då inte gett den effekten vi tror att det har. (Inspektör 2, 2023).

4.2.2.3 Hot och rädsla under arbetstid

Från enkätundersökningen framkom att 63,6% av de 22 livsmedelsinspektörer som svarat på enkäten känt sig hotade eller rädda vid kontroll (se figur 4). Inspektör 5 säger att “[d]et inträffar, men det är bara ett par gånger under de 7 åren jag har jobbat så det är ju inte frekvent men det är ju klart obehagligt när det händer”. Inspektör 1-4 instämmer att hotfulla eller våldsamma situationer händer och kan vara en del av yrkeslivet:

Ja, det är jättetråkigt, jag var med om det förra veckan. Jag vet inte, jag känner lite så här, vi kan ju inte påverka det och det är jättetråkigt att man ska utsättas för det och ja, det är ibland svårt att förstå, liksom varför man blir på något sätt hotad eller känner sig hotad. . . .jag tycker det är jättetråkigt att man ska behöva utsättas för det man hade gärna velat undvika det såklart. (Inspektör 1, 2023).

Att någonting händer eller att man känner sig rädd eller att det är en hotfull situation, det tror jag många har varit med om. . . .hos oss då så är det ju, ser man till hur många kontroller vi utför, hur många besvärliga beslut vi kan tvingas ta som kan vara väldigt kränkande på olika aktörer, företag i samhället och hur lite faktiska händelser det blir, så är det ju någonting som är väldigt positivt att det är väldigt få tillfällen det faktiskt är en verksamhet som på riktigt hotar. (Inspektör 2, 2023).

. . .när jag var yngre, speciellt då när man börjar som yngre kvinna, kunde man känna sig lite rädd, ibland lite obehagligt. Någonting som jag har råkat ut för med en person som blev väldigt förtjust i mig. Det var så väldigt obehagligt för han första gången innan jag förstod det så trängde han in mig i frysen. Där kunde man ju aldrig mera åka själv och inte någon annan heller har gjort det.

Vi har haft en del hot som har kommit in till avdelningen, men inte direkt riktat mot person, då är det oftast som myndighet, så det har varit väldigt fåtal gånger under min tid. När man kommer in i en verksamhet så tittar man ju alltid runt i lokalen, man tittar inte bara på en person, går vi in i nya lokaler så försöker vi alltid stämma av så du vet var utgångar finns och sådant. (Inspektör 3, 2023).

Det är så klart hemskt att det ska gå till så, men jag har också sett en stor ökning sedan jag började jobba på de här 14 åren så händer det allt oftare. Sen är frågan, ska vi utreda det kommun för kommun eller är det något som Livsmedelsverket bör ta tag och se varför det ökar och varför det är så många. (Inspektör 4, 2023).

4.2.2.4 Utsatthet

För att kunna få ytterligare förståelse kring hotbilden av livsmedelsinspektörer fick inspektörerna diskutera kring om det är någon som är mer utsatt än någon annan:

...beror det ganska mycket på distrikten. Men vi skulle även säga, kanske kön, både att kvinnorna, tjejer är liksom lite mer utsatta det beror mycket på ålder. Det är också en sak som vi har diskuterat mycket om att framför allt man har ju mer respekt för en äldre kvinna än en ung tjej. Och de vänder sig mycket mer till den äldre kvinnan då och tittar mycket mer på henne. Ganska ofta som verksamhetsutövare som framför allt män, att de vänder sig mycket mer då till mannen än till kvinnan. (Inspektör 1, 2023).

Inte att jag sett något som mönster med ålder och kön i att man blir utsatt. Jag kan väl själv uppleva lite också, att alltså man kanske blir utmanad mer på ett sätt ifall man är ung, kanske även också ifall man är kvinna på vissa typer av anläggningar. Att jag alltså menar kommentarer som lilla gumman eller den typen av alltså att det kan vara så att det kanske inte är att det är hot eller den typen, men mer att man försöker och sänka den, alltså verksamheten försöker att sänka oss i stället som en som en strategi. Men det är ju alltså det som är viktigt i de situationerna är att det kan vi inte riktigt påverka fullt ut utan det vi behöver göra är att lära oss hantera den typen av incidenter. (Inspektör 2, 2023).

. . .mycket kommentarer kring utseende och den är fruktansvärt påfrestande och jobbigt när du kommer ut. Om man säger så här när man var yngre som kvinna och speciellt om du var ny, man kunde ifrågasättas hårt. Jag har haft en fördel för jag har själv jobbat många år i branschen och säger man det ganska snabbt, så tar man orden av det lite grann, men det är många kollegor som har kommit tillbaka och varit ledsna. Åh, vad ska det vara så då brukar vi följa med ut och så får man sätta dem på plats. (Inspektör 3, 2023).

Inte hos oss. Men det är ju en väldigt liten kommun och de här individerna är ganska välkända så man vidtar ju de åtgärder man kan för att säkerställa. Men där gäller det att hitta en balans också, det kan ju handla om etnicitet också. Men, men där kan man ju fördela verksamhetsutövarna för att få en balans i det om man känner till det. (Inspektör 5, 2023).

4.2.2.5 Påverkan på privatliv

Att vara livsmedelsinspektör i samma stad eller kommun som du bor i kan ibland leda till obekväma situationer eller begränsningar i privatlivet för inspektören. Fyra av inspektörerna bor i samma stad som de arbetar i och inspektör 5 skickar helst in sin partner i matbutik och pizzeria än att gå in själv och säger följande om påverkan på privatlivet “[J]a men det gör det ju, så jag skickar kanske in mannen” (Inspektör 5, 2023). Inspektör 1, 3 och 4 har även de lite tankar kring påverkan på deras privatliv:

Ja, jag bor i samma stad. Än så länge har jag inte känt att det har påverkat mitt liv just för att jag inte har de verksamheterna där jag bor exakt liksom runt om utan att jag jobbar i ett annat distrikt. Men absolut skulle jag jobba och bo på samma område så hade jag nog inte känt mig bekväm med det nej. (Inspektör 1, 2023)

Ja. Min man handlar mycket i mataffären. Nu har vi ju de senare åren varit på fler inspektioner, så de objekt som jag går och handlar mat i de väljer jag att inte göra kontroll på . . . jag undviker gärna och gå ut och nyttja de verksamheterna på kvällarna och då skickar jag min man. (Inspektör 3, 2023).

Inspektör 4 berättade att “[j]ag har ju nyligen fått hot till mig där de har googlat upp mig och ringt mig på min privata telefon nattetid, utanför arbetstiden. Så att det där är obehagligt” (Inspektör 4, 2023). Efter detta ställdes en följdfråga till inspektören gällande vilket stöd som finns när sådana situationer uppstår “[j]a vi har ju företagshälsan. Men annars är det inte mycket mer när det händer. Det är att polisanmälan tyvärr läggs ner direkt. Det är mest bara att markera med en polisanmälan” (Inspektör 4, 2023).

4.2.3 Framtidsutsikter

Avslutningsvis fick informanterna svara på om de har några tankar eller ideer kring vilken potential det finns för att underlätta för livsmedelsinspektörernas yrkesliv (se appendix 9.3). Det framkommer från inspektörerna att det är mycket fokus på den nya lagstiftningen, riskklassningsmodellen och förbättringar i datasystemet som de använder för att skriva rapporter. Två svar som sticker ut har lyfts fram:

Ja, jag har ju tyckt i många år, vi har ju svarat på remiss så här på något sätt, vi borde inte ligga under den kommunala kontrollen. Jag tycker att vi skulle bli indelade i regioner, man behöver ha lite andra ögon. Vi försöker prata mycket om detta, men jag tror det hade varit en fördel för livsmedelskontrollen. (Inspektör 3, 2023).

Vi reagerar på att alla polisanmälningar läggs ner så fort vi har lagt på luren. Sen tas det inte på allvar för att de menar att de här hoten är bara tomma hot. Men i längden när vi får så många så påverkar det ju oss psykiskt, och vi tycker att när det läggs ner så snabbt så då får det ju inte effekt. Vi tycker att det på något sätt borde synliggöras för dem. (Inspektör 4, 2023).

5 Diskussion

Syftet med den här studien var att genom en enkätstudie och fem intervjuer med livsmedelsinspektörer få en nulägesbild av livsmedelsinspektörernas arbetssituation.

Frageställningarna löd:

1. Hur är arbetssituationen idag för livsmedelsinspektörer i Skåne?
2. Vilka förbättringsmöjligheter finns för livsmedelsinspektörers arbetssituation?

5.1 Arbetsbördan, säkerhet, hot och våld

De intervjuade livsmedelsinspektörerna hade lite olika syn på arbetsbördan, men vad som kunde konstateras är att när förändringar sker, som exempelvis att flera slutar på avdelningen eller en pandemi inträffar kan problematik uppstå och arbetsbördan bli hög (Hedström, 2020).

Av enkätstudien framkommer att cirka 59 % av de 22 tillfrågade livsmedelsinspektörerna inte hinner med sina arbetsuppgifter (se figur 6). Detta verkade dock inte ha någon påverkan på kvaliteten på arbetet de utför, då cirka 91% av 22 deltagande svarade att de oftast är nöjda med kvalitén på utfört arbete (se figur 7). Det skulle alltså kunna vara så att inspektörerna utför sitt arbete med en hög kvalitet och att mycket fokus ligger just på att upprätthålla en hög kvalitet, men att detta kan komma att ta mycket tid vilket kan resultera i att annat inte hinns med. Situationen som uppstår kan sedan i sin tur komma att påverkas ytterligare när det sker personalförändringar, när arbetet med de operativa målen tar en stor plats eller när det är en period med till exempel mycket livsmedelsfusk. Då kan arbetsbördan komma att bli än mer påfrestande och särskilt nu inför kommande förändringar. Livsmedelsinspektörerna har en större utmaning framför sig med den nya riskklassningsmodellen och ny lagstiftning (Livsmedelsverket, u.å b; Livsmedelsverket, u.å a).

Livsmedelsinspektörerna arbetar för livsmedelssäkerheten och en stor del av kontrollarbetet kan komma att fokusera just på att ge den information som behövs till en livsmedelsföretagare (Livsmedelsverket, 2022a). Det kan konstateras från

intervjuerna att det finns ett stort antal regler och information som behöver förmedlas till verksamhetsutövaren och att detta ofta går bra men att det kan vara en viss svårighet att veta om det ger effekt. Ibland kan språkbarriärer, stress eller att det helt enkelt är för mycket som behöver framföras, komma att påverka resultatet av kontrollbesöket. Då är det extra viktigt att kontrollrapporterna är utförligt skrivna.

Den kanske allra viktigaste delen av det här arbetet är just området som har behandlat säkerhet (hot och våld). Det kan med hjälp av enkätstudien samt intervjuerna konstateras att just hot och våld är något som en livsmedelsinspektör faktiskt kan räkna med att få uppleva under sitt yrkesliv. Enligt Arbetsmiljöverket (2022b) kan en inspektör bli särskilt utsatt eller riskera att utsättas för hot eller våld om denna redan har en hög arbetsbelastning eller utför kontroller i brottsbenägna områden. Genom enkätundersökningen konstateras att 63,6% av de 22 livsmedelsinspektörer som svarat på enkäten känt sig hotade eller rädda vid kontroll (se figur 4). De fem intervjuade var inte förvånade över detta och även om deras yrkesverksamma år skilde sig åt något så hade alla varit med om något som gjort dem rädda eller känt sig hotade. Det ska även noteras att de inspektörer som arbetar i samma kommun eller stad de bor i har upplevt någon typ av påverkan på sina privatliv. Det framkommer att inspektörerna allra helst inte befinner sig på några livsmedelsobjekt de själva ansvarar för utanför arbetstid.

Om någon är mer utsatt än någon annan kan vara svår att konstatera enbart baserat på den här studien, men de intervjuade berättade om att kvinnor eventuellt är mer utsatta än män i den här yrkesgruppen. De kan i flera fall redogöra för hur unga kvinnor får utstå kommentarer kring utseende och dessutom inte tas på lika stort allvar som en man kanske gör vid en kontroll.

De 63,6% av de 22 livsmedelsinspektörer som svarade att de känt sig utsatta för hot eller är rädda vid kontroll samt baserat på vad de intervjuade inspektörerna redogör för, så visar det på att det finns en stor risk för en inspektör att bli utsatt för hot eller dylikt någon eller flera gånger under arbetslivet. Enligt Arbetsmiljöverket (2022b) är det en risk att behöva gå runt med den oron och medvetenheten kring att kunna bli utsatt för hot eller våld på arbetsplatsen skapar en psykisk belastning vilket i sin tur kan komma att påverka arbetsmiljön.

Livsmedelsburna sjukdomar är en stor global folkhälsoutmaning (Barnes et al., 2022). Många potentiella risker i livsmedelssäkerheten upptäcks just vid kontroller av livsmedelsverksamheter (Livsmedelsverket, 2022a). Med hjälp av kontroller kan inspektören verifiera om verksamhetsutövaren följer livsmedelslagstiftningen men om inspektörerna upplever fortsatta hot och obehagliga situationer under arbetstid är frågan om detta kan komma att gå utöver livsmedelssäkerheten. De intervjuade inspektörerna upplevde att de alla har möjlighet att utföra sitt arbete på ett rättssäkert sätt men det framkommer även att hot och våld kan ha ökat och kan komma att fortsätta att öka.

5.2 Förbättringsmöjligheter

Förbättringsmöjligheter och framtidsutsikter var något svårare att reda ut än andra delar av den här studien. I enkäten som skickades ut fanns en sista fråga med öppet svarsalternativ (se bilaga 9.3) och även den sista frågan i intervjuerna berörde detta område (se bilaga 9.4). De finns en del som framkommer från enkätstudie och intervjuer som är viktiga att lyfta fram. Bland annat framkommer förhoppningen om en annan indelning av livsmedelskontrollen på en regionsbaserad nivå, eller en förbundsbasead organisation i stället för en kommunalindelning. Detta skulle kunna göra inspektören mindre sårbar men även kunna öka den fördjupade kompetensen.

Några efterfrågar färre arbetsuppgifter vilket kan bero på uppdragets komplexitet och skulle återigen kunna kopplas tillbaka till att få hinner med sina arbetsuppgifter, men kvaliteten är fortfarande hög (se figur 6 och 7).

Det framkommer en önskan att inte behöva gå ensam på kontroller inte bara för säkerheten och riskerna med att gå ensam (Arbetsmiljöverket 2022b), utan även för att bedömningarna kunde bli bättre om de görs med fyra ögon i stället för två. Det framkommer också att även om inspektören känner att denne gör bra saker så försvinner de bra känslorna när de inte hinner med sina planerade kontroller. Andra svarar att antalet anställda inte borde baseras på antalet objekt, utan i stället på tiden som arbetet faktiskt kräver.

Det finns flera som svarat att de önskar att de var bättre förberedda inför hotfulla situationer och baserat på den höga procenten i enkäten som utsatts för hot eller känt sig rädda (se figur 4), så bör det belysas att enligt 2 - 8 §§ i Arbetskyddsstyrelsens författningssamling (AFS 1993:2) ska det alltid finnas riskförebyggande åtgärder och att det är arbetsgivarens ansvar att de upprätthålls. Vidare har en person kommit med ett förslag om att det bör stå anställningsnummer i stället för personnamn i kontrollrapporten vilket är ett exempel på en sådan riskförebyggande åtgärd som troligtvis hade kunnat skapa ytterligare säkerhet för inspektören.

5.3 Avslutande diskussion och reflektion kring studien

Den semistrukturerade intervjumetoden med de berörda informanterna gav utförliga svar på frågeställningen och i kombination med den kvantitativa enkätstudien kunde de två metoderna backa upp varandra.

Informanterna valdes ut med omsorg genom ett målstyrt urval i enlighet med Bryman (2018, s. 497). Det hade varit önskvärt att enkäten skickats ut till fler, dock var avgränsningen till inspektörer i Skåne, men i framtida studier kunde det säkerligen ge en bredare information om studien riktades till livsmedelsinspektörer i hela Sverige, eller till inspektörer som arbetar i kommuner i Sverige med hög brottslighet. Studien i sig är en generalisering då enbart fem kommuner intervjuats på djupet och sju kommuners livsmedelsinspektörer svarat på enkäten. Man kan dock säga att undersökningen gett en uppfattning om livsmedelsinspektörernas arbetssituation idag.

Frågorna i enkäten kunde varit fler och mer ingående, men eftersom de utformats som ett stöd till intervjuerna fungerade ändå sammansättningen väl.

6 Slutsats

Att arbeta som livsmedelsinspektör är ett krävande arbete som kan komma att innebära att du utsätts för hot eller hamnar i en utsatt situation någon eller flera gånger under dina yrkesverksamma år. Det finns en tydlig medvetenhet kring detta, men att det är av den art att det bara är att acceptera och fortsätta jobba. Informanterna i studien har bidragit med flertalet insikter och möjligheter till förbättring som är något att fundera vidare över (se alla förbättringsmöjligheter i sin helhet i bilaga 9.3).

Möjligheter:

1. Förstärkt samarbete med polis.
2. Regionfördelning/förbundsindelning
3. Digitala förutsättningar som tar upp mindre av tiden för inspektörerna.
4. Större fokus på utbildning och förberedelse kring hot och våld.
5. Ha anställningsnummer i stället för namn i kontrollrapporter.

Det behövs vidare studier på livsmedelsinspektörers arbetssituation och inte bara i Skåne, utan i hela Sverige. Innebörden av livsmedelsinspektörers arbete är så pass viktigt för vår hälsa, för att undvika matburna sjukdomar och för livsmedels säkerheten, att deras arbetssituation behöver vara mer säker och hållbar.

7 Tack

Jag vill rikta ett särskilt stort tack till de inspektörer som ställt upp på intervju som gav grunden i detta arbete.

Likaså vill jag tacka de inspektörer som svarade på min enkät som kunde ge mig en djupare förståelse för livsmedelsinspektörernas hårda arbete.

Jag vill även tacka de som läst igenom mitt arbete gett mig feedback och hjälpt mig hitta alla småfel innan inlämning.

Slutligen vill jag rikta ett jättestort tack till mina handledare Birgitta Åsman och Åsa Håkansson vars stöd och insikt gjorde detta arbete möjligt.

8 Referenser

- Arbetsmiljöverket. (2022a). *Psykisk ohälsa, stress, hot och våld*. <https://www.av.se/halsa-och-sakerhet/psykisk-ohalsa-stress-hot-och-vald/> [Hämtad 2023-04-16]
- Arbetsmiljöverket. (2022b). *Hot och våld*. <https://www.av.se/halsa-och-sakerhet/psykisk-ohalsa-stress-hot-och-vald/hot-och-vald/> [Hämtad 2023-04-16]
- Arbetskyddsstyrelsens författningssamling. (AFS 1993:2). *Våld och hot i arbetsmiljön*. <https://www.av.se/arbetsmiljoarbete-och-inspektioner/publikationer/foreskrifter/vald-och-hot-i-arbetsmiljon-afs-19932-foreskrifter/>
- Ahrne, G., & Svensson, P. (2022). *Handbok i kvalitativa metoder* (3 uppl.). Liber AB, Stockholm.
- Barnes, J., Whiley, H., Ross, K., & Smith, J. (2022). Defining Food Safety Inspection. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(2), 789.
- Bryman, A. (2018). *Sambällsvetenskapliga metoder*. Liber AB, Stockholm.
- Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 178/2002 av den 28 januari 2002 om allmänna principer och krav för livsmedelslagstiftning, om inrättande av Europeiska myndigheten för livsmedelssäkerhet och om förfaranden i frågor som gäller livsmedelssäkerhet. <https://eurlex.europa.eu/legalcontent/SV/TXT/PDF/?uri=CELEX:02002R0178-20210526&qid=1646058397299&from=SV>
- Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 852/2004 av den 29 april 2004 om livsmedelshygien. <https://eurlex.europa.eu/legalcontent/SV/TXT/PDF/?uri=CELEX:02004R0852-20210324&qid=1630908224198&from=SV>
- Europaparlamentets och Rådets förordning (EG) nr 882/2004 av den 29 april 2004 om offentlig kontroll för att säkerställa kontrollen av efterlevnaden av foder- och livsmedelslagstiftningen samt bestämmelserna om djurhälsa och djurskydd. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/sv/TXT/?uri=CELEX:32004R0882>
- Fung, F., Wang, H. S., & Menon, S. (2018). Food safety in the 21st century. *Biomedical journal*, 41(2), 88-95.
- Hedström, K. (2020). *Livsmedelsinspektörer blir hotade*. Arbetsliv, 2020-11-18. <https://www.prevent.se/arbetsliv/mer/2020/livsmedelsinspektorer-blir-hotade/> [Hämtad 2023-04-17]

- Hjerm, M., Lindgren, S., & Nilsson, M. (2014). *Introduktion till samhällsvetenskaplig analys* (2 uppl.). Gleerups utbildning AB, Malmö.
- Horn af Rantzien, K. (2014). Livsmedelsinspektörernas arbetssituation – en resultatsammanställning. (Rapport 2014:13). Alnarp: Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap, Sveriges lantbruksuniversitet. <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:slu:epsilon-e-1845>
- Livsmedelsverket (2023a). Lagstiftningen. <https://www.livsmedelsverket.se/om-oss/lagstiftning1> [Hämtad 2023-05-01]
- Livsmedelsverket. (2023b). Lagstiftningen - en introduktion. <https://www.livsmedelsverket.se/foretagande-regler-kontroll/starta-foretag/lagstiftningen---en-introduktion> [Hämtad 2023-04-16]
- Livsmedelsverket (2021). Livsmedelsverkets instruktion - Kontroll av livsmedelsföretagare. <https://kontrollwiki.livsmedelsverket.se/artikel/417/livsmedelsverkets-instruktion-kontroll-av-livsmedelsforetagare> [Hämtad 2023-04-20]
- Livsmedelsverket. (u.å a). Ny lagstiftning - restauranger och kaféer måste erbjuda mat och dryck i återanvändbara matlådor och muggar i stället för engångskärl. <https://www.livsmedelsverket.se/om-oss/press/nyheter/pressmeddelanden/ny-lagstiftning-restauranger-och-kafeer-maste-erbjuda-mat-och-dryck-i-ateranvandbara-matlador-och-muggar-i-stallet-for-engangskarl> [Hämtad 2023-04-30]
- Livsmedelsverket. (u.å b). Ny riskklassningsmodell för livsmedels- och dricksvattenanläggningar beslutad. <https://www.livsmedelsverket.se/foretagande-regler-kontroll/nyheter-for-livsmedelsforetag/nyheter-for-foretag/ny-riskklassningsmodell-for-livsmedels-och-dricksvattenanlaggningar-beslutad?ll=1> [Hämtad 2023-05-01]
- Livsmedelsverket (2022a). Roller och behörighet. <https://www.livsmedelsverket.se/om-oss/jobba-hos-oss/arbete-i-livsmedelskontrollen/roller-och-behorighet> [Hämtad 2023-04-17]
- Livsmedelsverket. (2022b). Sveriges kontroll. <https://www.livsmedelsverket.se/foretagande-regler-kontroll/sa-kontrolleras-ditt-foretag/sveriges-kontroll> [Hämtad 2023-04-13]
- Livsmedelsverket. (2022c). Så kontrolleras ditt företag. <https://www.livsmedelsverket.se/foretagande-regler-kontroll/sa-kontrolleras-ditt-foretag> [Hämtad 2023-04-20]
- Van Asselt, E. D., Hoffmans, Y., Hoek-van den Hil, E. F., & van der Fels-Klerx, H. J. (2021). Methods to perform risk-based inspections of food companies. *Journal of Food Science*, 86(12), 5078-5086.
- SFS 2006:804. Livsmedelslag. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/livsmedelslag-2006804_sfs-2006-804

9 Appendix

9.1 Enkätfrågor till inspektörer

1. Hur många livsmedelsobjekt ansvarar du för?
2. Hur många livsmedelsobjekt har ni totalt i er kommun?
3. Hur många livsmedelsinspektörer är ni i kommunen och hur många jobbar heltid med livsmedel?
4. Har du någonsin känt dig hotad eller rädd under en kontroll?
5. Om ja, i vilken situation? Under kontrollbesök, brev, direktkontakt eller övrigt?
6. Känner du att du hinner med dina arbetsuppgifter?
7. Är du nöjd med kvaliteten på det arbete du utför?
8. Om du fick ändra något med ditt arbete, vad skulle det vara?

9.2 Intervjufrågor

Introduktionsfrågor

1. Hur länge har du jobbat som livsmedelsinspektör?
2. Vilket system har ni för att fördela kontrollerna mellan kollegorna? Distrikt, zoner?
3. Hur många livsmedelsobjekt ansvarar du för?
4. Hur många kontroller ska ni utföra per år?
5. Hur många inspektörer är ni?

Arbetsbörda

1. Hur upplever du arbetsbördan?
2. Hinner du med dina arbetsuppgifter, om inte varför?
3. Jobbar ni mycket tillsammans, har du stöd av dina kollegor? Hur är gruppdynamiken?
4. Bär du med dig jobbet hem?

Säkerhet (hot och våld)

1. Har du som har en myndighetsroll möjlighet att utföra ditt arbete så det blir rättssäkert?
2. Hur fungerar kommunikationen med de du möter ute på kontroll eller som du kommunicerar med kopplat till kontroller, påverkas den av stress?
3. Upplever ni kontrollbesöken som ansträngande?
4. Hur ser du på att många känner sig utsatta för hot?

5. Upplever du att någon kollega är mer utsatt än andra? Isåfall varför?
6. Bor du i samma stad som du arbetar i? Om JA, påverkas ditt privatliv på något sätt av att du är livsmedelsinspektör i samma stad som du bor i?

Förbättringsmöjligheter

1. Har du några tankar om vad lösningen på att ni har så många objekt skulle kunna vara? Vad tror du finns för potential i att underlätta för livsmedelsinspektörernas arbetsbörda?
2. Saknar du något hjälpmedel eller verktyg i ditt yrkesliv?
3. Om du velat fördjupa dig eller specialisera dig i något, finns det möjlighet till det på din arbetsplats?

9.3 Svaren på den öppna frågan i enkäten

Om du fick ändra något med ditt arbete vad skulle det vara?

- Färre arbetsuppgifter
- Att i huvudregel gå två inspektörer vid livsmedelskontroll, dels som en säkerhetsåtgärd men även på grund av att fyra ögon ser mer än två ögon. Är övertygad om att bedömningar blir bättre med två inspektörer.
- Mindre administrativ börda
- Större utrymme till att specialisera sig inom några områden
- Personligt: Jag skulle vilja ha ansvar för fler verksamheter där kontroll av märkning sker, exempelvis huvudkontor, matmäklare, producenter, e-handelsföretag. Gruppen: Att fler av mina kollegor hade högre arbetsmoral, så att vi någon gång skulle kunna nå våra mål.
- Bättre arbetsmiljö som exempelvis bättre förberedelser inför hotfulla situationer samt bättre stöd efter hotfulla situationer. Fördelningen mellan objekt är inte optimal på min arbetsplats.
- Att man känner att man inte hinner med sina arbetsuppgifter riskerar att kvaliteten blir sämre eller att man är oförberedd för vad som kan hända vid kontroller, med mera.
- Att vi är fler inspektörer så att vi inte behöver känna oss stressade och att vi inte gör tillräckligt, fast vi jättemycket och bra saker. Men de bra sakerna "försvinner" lite pga man inte hinner med sina planerade kontroller. Det är ingen bra känsla.
- Mer tid till utbildning och till att strukturera jobbet

- Att varje inspektör alltid måste ha personlarm på sig vid kontrollbesök.
- Kan inte komma på något just nu, trivs bra och har bra variation med arbetsuppgifter. Ett kul omväxlande arbete. Man får träffa mycket folk och ingen verksamhet är den andra lik.
- mindre negativ stress
- Mer tid för inläsning.
- Mer tid att utföra arbetet. Mer tid för inläsning.
- Ha ett anställningsnummer i stället för ens egna namn i kontrollrapporten
- Mindre administrativt arbete
- Mjukvaran som effektiviserar administration.
- Att det skulle vara mindre administrativt arbete eller mindre antal livsmedelskontroller per vecka. Om allt administrativt arbete ska fortsätta, detta har ökat betydligt senaste åren så måste antal kontrollbesök minska.
- Jag arbetade som samordnare för livsmedelskontroll i (namn på kommunen) under 5 år skulle vilja ha tillbaka den tjänsten men den är tyvärr borttagen.
- Bättre styrning från SLV avseende riskvärdering av kosttillskott
- Att antalet anställda inte baserades på antalet objekt utan på den faktiska tiden man måste lägga på arbetet samt allt annat oplanerat som kommer in.

- Gå från enskild kommunal myndighet till någon typ av förbund för att minska sårbarheten och öka den fördjupade kompetensen. Det finns en utredning på området som presenterats för regeringen.
- Jobba bara med livsmedel utan hälsoskydd och enskilt avlopp

9.4 Svar på fråga 7 och 8 från intervjuguiden

Saknar du något hjälpmedel eller verktyg i ditt yrkesliv?

Inspektör 1 Nej

Inspektör 2 Nej, det tror jag inte att vi alltså gör. Där har vi ju om man ser både med delegationer att vi får fatta de besluten vi behöver. Där känner jag som myndigheter ju så att vi har ju en fungerande delegationsordning i (namn på staden) kan fattas på rätt nivå.

Beroende på var besluten tas ifall det är så att vissa beslut som skulle behöva tas snabbt fattas av nämnden som har möte en gång i månaden så kan det ju vara en risk att det inte tas rätt beslut i rätt tid.

Det upplever inte jag att det är någonting som vi saknar.

Inspektör 4 Vi har larm, vi har personlarm kopplade till 1 larmcentral. Med väktare. Jag vet liksom inte riktigt vad mer man skulle kunna.

Inspektör 5 Ja vi har personlarm som vi kan ha med oss när vi går ut och just nu säkerhets och pratar vi ju hur man ska parkera bilen och hur man ska hantera om det uppstår en hotfull situation och så. Så det tycker jag funkar bra.

Om du velat fördjupa dig eller specialisera dig i något, finns det möjlighet till det på din arbetsplats?

Inspektör 1 Alltså, det är ju upp till mig själv egentligen att läsa på och kanske specialisera mig på någonting, men vi har alltid möjlighet till olika utbildningar. Och vår chef tycker att det är viktigt att vi utbildar oss och bara den möjligheten så absolut.

Inspektör 2 Absolut sen så kan man väl säga det att det inte det är så att det finns jättemycket väldigt nischade kurser till det vi behöver utan mycket är ju att vi själva behöver sättas in och kanske samverkan med andra som jobbar med samma sak.

Inspektör 4 Ja självklart finns det, vi har ju både. Om man säger till 1 livsmedels tillsynen så har vi ju då dricksvatten. Och vi har tobaken ligger på oss tobakstillsyn och även kosttillskott. Det finns mycket man kan specialisera sig på. Och vill man jobba så här mellan gränserna som jag? Då får man ju inte vara renodlad livsmedelsinspektör, men jag är ju miljövetare så då. Kan jag om jag känner för det, som nu vi jobbar lite med hälsoskydd. Man kan ju jobba 50 % miljö och 50 % livs. Det är ju väldigt många som jobbar delat.

LUNDS
UNIVERSITET

WWW.CEC.LU.SE
WWW.LU.SE

Lunds universitet

Miljövetenskaplig utbildning
Centrum för miljö- och
klimatforskning
Ekologihuset
223 62 Lund